

МОВНА ЕКСПРЕСІВІЗАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

LINGUISTIC EXPRESSIVENESS OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN VOLODYMYR VYNNYCHENKO'S FICTION

Ігнат'єва С.Є.,

orcid.org/0000-0003-2217-4610

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри філології та мовної комунікації

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Цюп'як І.К.,

orcid.org/0000-0002-9547-3390

кандидат філологічних наук, доцент,

професор кафедри філології та мовної комунікації

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

У статті на матеріалі художніх текстів українського письменника Володимира Винниченка досліджені засоби мовної експресивізації на фразеологічному рівні, з'ясовані їхні особливості в аспекті мовленнєвого впливу на читача. Проаналізовано стилістичні експресивні мовні засоби фразеологічного рівня в досліджуваних художніх текстах. Визначено, що фразеологічні одиниці ад'єктивного типу найактивніше вживаються автором. Зокрема виразно представлені фразеологізми для позначення фізичних якостей, рис характеру персонажів, характеристики предметів, абстрактних явищ. Соматичними складниками фразеологізмів для позначення фізичного, емоційного стану персонажів активно виступають номінативи на позначення частин тіла або внутрішніх органів людини – очей, язика, рук, ніг та ін. Мова творів Володимира Винниченка вирізняється такими фразеологічними одиницями, які не тільки вказують на певну психічну, фізичну ознаку людини або рису її поведінки, а й дають їм влучну, виразну, емоційно та експресивно навантажену характеристику, висловлюють ставлення до об'єкта. Найчастіше такі фразеологічні одиниці позначають фізичні якості, риси характеру, набуті властивості, а також вказують на належність людини до певної соціальної групи. З'ясовано, що у мові художніх творів В. Винниченка менш представлена група фразеологічних одиниць на позначення соціальних, майнових, суспільних ознак людей. Такі фразеологізми засвідчують ставлення народу до реалій громадського життя, виражають важливі для українців ціннісні категорії. Найчастіше майнові ознаки виявляються через градуальну опозицію «бідний-багатий». Зроблено висновок, що використання фразеологічних експресивних засобів мови зумовлене комунікативними завданнями спілкування й насамперед прагненням вплинути на читача, що досягається завдяки мовленнєвому впливу на нього та активізації його уваги з боку автора художнього тексту.

Ключові слова: мовна експресивізація, фразеологічні одиниці, ад'єктивний тип, градуальна опозиція, В. Винниченко.

The article, based on the material of Volodymyr Vynnychenko's fiction, deals with the means of linguistic expressiveness at the phraseological level. Their features in the aspect of speech influence on the reader are clarified. Stylistic expressive language means of the phraseological level in the researched literary texts are analysed. It was determined that phraseological units of the adjectival type are most actively used by the author. In particular, idioms to indicate physical qualities, features of characters, characteristics of objects, abstract phenomena are clearly presented. Somatic components of phraseological units to indicate the physical and emotional state of the characters are actively used as nominatives to indicate parts of the body or internal organs of a person – eyes, tongue, hands, feet, etc. The language of Volodymyr Vynnychenko's works is distinguished by such phraseological units, which indicate certain mental/physical features of a person or his behaviour as well as give them apt, expressive, emotionally and expressively loaded characteristics. They express an attitude towards the object. Most often, such phraseological units denote physical qualities, character traits, acquired properties, and indicate the belonging of a person to a certain social group. It was found out that in the language of V. Vynnychenko's works, the group of phraseological units denoting social, property, social characteristics of people is less represented. Such idioms testify to the attitude of the people to the realities of public life, express value categories important for Ukrainians. Most often, property signs are revealed through the gradual opposition "poor-rich". It was concluded that the use of phraseological linguistic expressive means is determined by the communicative tasks and, first of all, by the desire to influence the reader, which is achieved due to the speech influence on him and the activation of his attention by the author of the literary text.

Key words: linguistic expressiveness, phraseological units, adjectival type, gradual opposition, V. Vynnychenko.

Постановка проблеми. Зацікавленість лінгвістів питаннями мовної експресії варто пояснити значною увагою до особистості, впливом мови на її інтелектуальну, емоційну і вольову сфери. Саме

експресивність надає мовленню, з одного боку, стилістичної маркованості, виразності, а з іншого – виражає ставлення мовця до мовленого та до адресата. У сучасній лінгвістичній парадигмі існують

різні погляди щодо поняття експресивності, оскільки дослідники неоднаково трактують її сутність на різних мовленнєвих рівнях. Дослідження мовної експривізації фразеологічних одиниць у художніх текстах Володимира Винниченка ще не була предметом лінгвістичних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В українській лінгвістичній науці творчість В. Винниченка, зокрема питанню авторських особливостей тексто- й образотворення присвячені окремі праці вітчизняних вчених. Так, Устенко Н. досліджує семантико-стилістичні особливості функціонування фразеологізмів у мові художніх творів В. Винниченка [1]. Човнова Н. досліджує психологічний портрет за твором В. Винниченка «Солдатики» [2]. Саме В. Чабаненко у своєму монографічному дослідженні «Стилістика експресивних засобів української мови» уточнює поняття експресивності «це не те, що надає мовленню емоційності, образності, характерності, а те, що само породжується емоційністю, образністю, характерністю і т. д. мовлення. По-друге, експресія – це не виразність, а інтенсифікація виразності, це збільшення впливаючої сили сказаного..., надання йому особливої психологічно мотивованої піднесеності. По-третє, експресія пов'язується не тільки з емоціональним та образним (художнім), а й з іншими планами вислову – волюнтативним, естетичним, соціально-оцінним, нормативним, формально-структурним, семантичним, ситуативним і т. д.» [3, с. 7]. Отже, мовна (мовленнєва) експресія – це складна стилістична категорія, що спирається на цілий комплекс психічних, соціальних та лінгвістичних чинників і виявляється як інтенсифікація виразності повідомлюваного, як збільшення впливаючої сили висловлювання [3, с. 7]. Як семантико-стилістична категорія експресивність виявляє зв'язок з емоційністю, оцінністю, стилістичним значенням, проте не отожднюється з названими поняттями. Вона акумулює в собі ці поняття, є інтенсивною виразністю певного мовного знака.

Постановка завдання. Метою публікації є дослідження засобів мовної експресивізації на фразеологічному рівні, з'ясуванні їхніх особливостей в аспекті мовленнєвого впливу на читача. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: простежити стилістичні експресивні мовні засоби фразеологічного рівня в досліджуваних художніх текстах Володимира Винниченка; виокремити фразеологічних одиниць, які найактивніше вживаються автором та менш представлену групу. Також визначити складники

фразеологізмів, які позначають фізичний, емоційний стан персонажів.

Виклад основного матеріалу. Особливо різноманітно у прозових творах В. Винниченка представлені засоби експресивності на фразеологічному рівні.

Фразеологічні одиниці ад'єктивного типу В. Винниченко майстерно використовує для позначення фізичних якостей, рис характеру персонажів, характеристики предметів, абстрактних явищ. У художньому мовленні, зокрема у мові творів різних жанрів Володимира Винниченка, такі одиниці виступають тоді, коли необхідно не просто назвати певну психічну, фізичну ознаку людини чи рису її поведінки, а й дати їм точну, виразну, емоційно та експресивно насажену характеристику, висловити ставлення до об'єкта [4, с. 4]. За допомогою фразеологічних одиниць прикметникового типу письменник передає найтонші відтінки стану персонажа, його реакції на зовнішні подразники, події, явища життя, які можуть відбиватися на поведінці, зовнішності особи, що і засвідчують фразеологізми, наприклад: *родився в сорочці* [4, с. 154] – дуже щасливий [6, с. 587]; *очей не можна одвести* [3, с. 21] – дуже гарний, привабливий [6, с. 502]; *ноги не тримають* [4, с. 45] – дуже втомлений, схвильований [6, с. 477]; *не всі вдома* [4, с. 284] – хто-небудь дурний, недоумкуватий [6, с. 460]; *гострий на язик* [7, с. 36] – дотепний, здатний влучно й гарно говорити [6, с. 168] та ін.

Про стан персонажа можуть свідчити очі, вираз обличчя, стан організму, наприклад: *очі блищать* [10, с. 283] – хто-небудь веселий, радісний, збуджений; *вигляд виражає певні почуття* [6, с. 599]; *розширені очі: «Вона хитнула головою. Очі з-під хустки блищали жовто-синім блиском і були поширені, дико-напружені»* [10, с. 283].

На схвильованість, розгубленість, душевне збентеження може вказувати і поведінка персонажа, не виражена мімікою чи жестами. При цьому автор зазвичай вживає компаративні конструкції, компонентний склад яких підкреслює нетиповість, відмінність вчинків і дій персонажа порівняно зі звичайним станом:

а) *сам не свій* [11, с. 156] – дуже зніяковілий, приголомшений чим-небудь [6, с. 779];

б) *як у чаду, як у тумані* [11, с. 156] – невірноважений у своїх діях та вчинках, позбавлений можливості ясно мислити, розуміти та сприймати дійсність [6, с. 943];

в) *як неприкаяний, не до жарту в* [11, с. 189] – хтось засмучений, у поганому настрої чи у стані душевного розладу [6, с. 937]; *ні живі ні мер-*

тві [12, с. 391] – дуже налякані, приголомшені, заціпенілі.

Прикметникові фразеологічні одиниці виразно й емоційно позначають фізичні та вікові особливості людини, передають певні якості (позитивні чи негативні), риси характеру через інші ознаки, властиві істотам, відношення до предметів і явищ дійсності.

Фізичні якості. *Врода:* *очей не можна одвести:* «А як ви такі гарні та милі, що од вас і очей не можна одвести, так що ж мені робить» [10, с. 246] – хтось дуже гарний, вродливий [6, с. 116].

Сила, міць: «Бугая може звалити, кам'яне здоров'я, здорова духом і тілом, нема куди сил дівати» [4, с. 509]; «Ах, Сидоре Марковичу!... Думаєте, як у вас кам'яне здоров'я, так і у всіх...» [13, с. 45]; – хтось має дуже хороше здоров'я. «Антонович... Цей же гімнастик, – студент, значить, – бугая може звалити, не то, що такого хирлявого, як Євген Михайлович» [13, с. 49] – хтось дуже міцний, дужий.

Вік: *кості молоді; під стіл пішки ходила;* *недавно з яйця вилупився* «Не плач, дівчино... Іди та танцюй, поки *кості молоді*» [14, с. 372]; «Остап сміється. Ох, моя мишко! Ти ще *під стіл пішки ходила*, як я це саме говорив. «Товариш, що крикнув *«трусость»*, видно недавно з яйця вилупився – сміх – бо не зна, що таке *«трусость»*, а що таке *розум*».

Фразеологічні одиниці, що описують розумові здібності, умовно можна розподілити на дві групи за антонімічною ознакою а) наявності – б) відсутності розумових здібностей з погляду мовця. При цьому кількісно переважають фразеологічні одиниці другої групи: вони яскраві за внутрішнім образом, виражають ставлення мовця: *мавпи не вигідає* [12, с. 200]; *зор з неба не схопить* [13]; *без розуму; не всі вдома* [4, с. 284]; *не при своїм розумі* [13, с. 56]; *дурний піп хрестив* «Іди... Він йому повірить! Дурний ти, і дурний піп хрестив!» *Хоча він мавпи не вигідає, але все-таки симпатичний простий хлопець*» [12, с. 200] (Пор.: колеса не вигідає); «Товариші говорили: «*Модест Микульський зор з неба не схопить, але дайте йому зорю, вона буде в його ціліша, ніж в ломбарді*» [13, с. 64].

Протилежними за значенням до них виступають фразеологічні одиниці, що свідчать про:

а) **наявність розуму:** *не жменею кашу їсть* [12, с. 262]; «Він тоже не жменею кашу їсть...» [12, с. 262];

б) **фізичний стан:** *[ноги] як чужі; ноги й руки м'якнуть* [4, с. 415]; *ноги тремтять, підгинаються* [4, с. 357]; *ноги не тримають* [4, с. 45]; *руки й ноги стали важкі; не чув ніг – хто-небудь*

втомлений, безсилий [6, с. 555]; *лице пашисть вогнем* – хтось дуже червоний [6, с. 283]. Складниками фразеологізмів для позначення фізичного, емоційного стану персонажів часто виступають назви частин тіла або внутрішніх органів людини. Автор вживає фразеологічні одиниці такого типу, оскільки вони уможливають повно, виразно передати психічний, фізичний стан персонажа, не вдаючись до широких описів.

Риси характеру, набуті властивості. Ця група прикметникових фразеологізмів значно більша за кількістю, розмаїттям семантичних відтінків у межах однієї підгрупи.

Дотепний: *гострий на язик* – сміливий щодо висловлення своїх думок [4, с. 36]: «Хоч ти, дівко, й гостра на язик, а все-таки дурна» [4, с. 274]; «Така, часом, дотепна, гостра на язик, така фарбиста» [4, с. 275]. Письменник використовує поряд дві фразеологічні одиниці із одним значенням для підсилення мовної експресії висловлювання, для увиразнення характеристики «Він, само собою, за словом чи лайкою в кишеню не лізе й відповідає їм такими «жартами», від яких навіть ці сміливі на язик і не дуже соромливі молодіці верещать від сорому й одпльовуються», – де фразеологічна одиниця *сміливі на язик* – сміливі щодо висловлення своїх думок [6, с. 625] підсилює, конкретизує значення першого *за словом чи лайкою в кишеню не лізе* – бути дотепним і метким у розмові [6, с. 435].

Мовчазний, небалакучий: *язика нема* – мовчазний, утратив здатність говорити [6, с. 977]: «Господи! У нього язика нема. Ви чуєте, що я питаю?» [14, с. 287]; *скупий на слова* – який не любить багато говорити, неблагослівний, небалакучий [6, с. 822]: «Запечатаним його прозвали... і через те, що надміру мало балакав. Це була страшенно скупа на слова людина. Здавалось, мову свою він цінував на вагу золота» [14, с. 288]. У поданому реченні ця ознака людини підсилює інший фразеологізм *на вагу золота* – надзвичайно цінний, який коштує дуже дорого [6, с. 569].

Хитрий: *лищицею підбитий* [10, с. 381] – хтось дуже хитрий [6, с. 541]: «От добра людина! Жаль тільки, що трохи лищицею підбитий» [10, с. 381]. **Вправний, меткий:** фразеологізми цього ряду близькі за значенням до «хитрий», але відрізняються певною утилітарністю спрямування (хитрість, спрямована на здобуття цінностей): «Він тоже не жменею кашу їсть... Тихенький собі, а *спідтишка мішки рве*» [10, с. 262] – хтось вправний, меткий, може діяти з вигодою для себе [6, с. 581].

Впертий, жорсткий: м'який, як віск на морозі [10, с. 73] – жорсткий, непоступливий [4, с. 439]: «Та йди, не бійсь, я м'який, як віск на морозі» [10, с. 73]; «упертий, як бик» [10, с. 622].

Жорстокий: нема серця: «Та годі, Дудко! – скрикнув Шабатуров. – Що, в тебе серця нема?» [14, с. 101]. Основним семантичним компонентом виступає слово серце, відсутність якого і визначає стиль поведінки людини.

Добрий: мухи не вб'є [7, с. 21]; комашки не роздушить: «... Штунда! Мальванець, одно слово! Він і мухи не вб'є, а то... «Статуюю!» Сказав!...» [7, с. 21]. Як бачимо, письменник використовує у творах фразеологізми із цим значенням, в основі яких лежить образ «людина добра, якщо вона не здатна знищити найменшої комашки»: «Дитиночко! Ти ж такий хороший, чулий, ти ж комашки не роздушиши без потреби...» [13].

Рішучий, охочий: не від того; готов униз головою [13]; готовий на смерть [10, с. 263]; готовий на все [4, с. 295]: «Хто ви? – Ваш вірний слуга, готовий за вас і за ваші ідеї на смерть» [4, с. 263]; «Треба людей рішучих, одважних, озброєних, готових на все» [15, с. 295] – рішучих, які не рахуються ні з чим, не зважають на перешкоди [6, с. 353]. Значення підсилюється в оточенні лексичних синонімів до даного фразеологізму. Значно менший ступінь вираження мовної експресії у ФО *не від того* – згодний (з чим-небудь), охочий до чого-небудь [6, с. 888]: «Прокопенкова... Ви туди не хочете?... Гордий. Я не хочу, але от ви, здається, не від того».

Зрадливий, безпринципний, безсовісний: совість не ночувала; за копійку душу продасть; легка совість [10, с. 598]; не признає нічого святого [13]; продасть і купить [12, с. 626]: «Складаю на вашу душу, якщо постраждає послуга. Вона, розуміється, візьметься. Нарід такий, що за копійку душу свою продасть» – зрадливий [6, с. 705]; «В цій пісні оповідалось, що в Захарчука легка совість і важка кишеня, в які уже не поміщались громадські гроші» [10, с. 598] – безпринципний, який легко нехтує засадами моралі. Особливого звучання надає даному висловлюванню поєднання антонімів легкий – важкий: автор наголошує на взаємозалежності реалій, виражених за допомогою фразеологічних одиниць.

Гордовитий, особливий, визначний: знає собі ціну, бога за бороду піймав [10, с. 387]: «Кругла кепка надає мені вигляд пролетарія, який знає собі ціну й не дозволяє наступати собі на ноги»; «Ні, він не буде сидіти, він бога за бороду піймав» [12, с. 387].

Байдужий: й за вухом не свербить [12, с. 369]: «Побили йому якономію, спалили скирти, а йому те й за вухом не свербить: застраховано!» [10, с. 369] – не турбується ні про що [6, с. 781].

Успішний, безтурботний: не знає лиха, родився в сорочці, бога за бороду піймав [12, с. 387]: «Уговорить її треба... Вона дурна втирається, бо ще не знає лиха»; «Але уявіть собі, яка удача: трохи-трохи не попав під автомобіль... Я вам говорю, панове: я родився в сорочці»; «Ні, він не буде сидіти, він бога за бороду піймав» [12, с. 387].

Людина в цілому у позитивному або негативному плані, за ознакою «хороший-поганий»: характеристика людини у підкреслено позитивному плані: *пошукати такої* [1, с. 28] – хтось надзвичайний, дуже рідкісний (зокрема за зовнішністю) [6, с. 686]: «Краля... [до Гані] Чого дивилися? Думаєш, поганша за тебе була? Ега! Ти такої ще пошукай, як я була» [1, с. 28]; *нічого собі* [7, с. 54] – непогана, пристойна, досить добра, така, як треба [6, с. 553]: «Або ж мені здається, що я нічого собі жіночка й що мене обожнювати треба» [11, с. 54].

Фразеологічні одиниці, які характеризують людину переважно з іронією, вдавано позитивно: *святі та божі* [13] – нещирі, лукаві [6, с. 753]: «Петро... А ясно все, га?... Тіточка її. Тиха та божжа...» [13]; «Знаємо ми цих святих і божих» [10, с. 70]. Цей фразеологізм фіксуємо у п'єсах, романах, він має високий ступінь вираження експресії, що відчував майстерний, тонкий оповідач В. Винниченко.

Фразеологічні одиниці із загальним значенням «поганий, недоречний», який не відповідає певним критеріям поведінки, рівню здібностей: *ні богові свічка, ні чортові люлька* [10, с. 270]: «Та натура в один бік тягне, а люди в другий, та й виходить – ні богові свічка, ні чортові люлька» [10, с. 270] – щось не відповідне, недоречне [6, с. 518]; *не вартий доброго слова* [10, с. 27]: «Вважає себе за такого поганого, що не вартий доброго слова навіть найпоганішої людини» [10, с. 27] – дуже поганий [8, с. 501]; *в підметки не годиться* [11, с. 124]: «Бреше, бо у мене був знайомий студент, дак капітан йому в підметки не годиться. О!» [13]; *не на висоті* [13, с. 20]; *гірше нікуди* – нижчий за когось, не вартий когось [6, с. 178]: «Калістрат... Ну, й паршивий, наївний народ! Такий уже наївний, що гірше нікуди» – (тут) дуже наївний; *не на висоті* [10, с. 20] – невідповідний найсуворішим, найвищим вимогам, поганий [6, с. 510].

Соціальні, майнові, суспільні ознаки людей. У мові художніх творів В. Винниченка таких оди-

ниць небагато, проте у них, як у фразеологічній системі мови взагалі, відображається ставлення народу до реалій громадського життя, виражаються певні ціннісні категорії. Майнові ознаки виявляються через протиставлення «бідний-багатий»: «Півтори кози на припоні, у запічку квочка на трьох бовтунах, сама взута, аж п'ятами світить... Ще тобі не хазяйка?» [15, с. 255].

Суспільні ознаки узагальнено характеризують належність людини до певної соціальної групи за протиставленням «свій-чужий»: «Така вся опукло гарна, чужа, наче з іншого світу, вона тут, у цій обстановці» [10, с. 155]; «Другий, мсьє Кіндрат Сліпошук, теж був нічогенький хлопець, але вже не тої талії, ні» [10, с. 21]; «Не хоче пошукати собі жінку з свого кола, не треба»; «Ви всі одні чорти! Ти наймав нас, ти й давай!» [10, с. 87].

Фразеологізми цієї семантичної групи різні за стильовою і стилістичною спрямованістю: притаманні мові персонажів фразеологічні одиниці виразніші, образніші; здебільшого співвідносні з розмовно-побутовим та народно-поетичним мовленням. ФО мови автора, внутрішніх монологів, відступів тяжіють до міжстильових одиниць, більш нейтральні за ступенем вираження мовної експресії, оцінки. Для увиразнення характеристик, передачі ознак явищ дійсності, предметів, вражень від певних об'єктів В. Винниченко також використовує ад'єктивні фразеологізми у художніх творах різних жанрів, хоча фіксуємо такі одиниці значно рідше, ніж для характеристик людей. Одна і та ж одиниця може виступати для передачі особливостей різних реалій, дій, побутових предметів, наприклад, фразеологізм перший сорт – найкращий, найвищої якості: «Граємо, Таню!... Картьож – перший сорт...»; «Гнат... Ну, й годі! Барикада – перший сорт!»; «Я, знаєте, підібрав тоді трупку – первий сорт» [13, с. 99].

На позначення якості рідини виступає фразеологізм [чистий] як сльоза – дуже, надзвичайно чистий [1, с. 830]: «Чиста, як сльоза [горілка]» [12, с. 85]: «Новоприбулий чолов'яга... налив по вінця «чистої, як сльоза» [12, с. 85]. Для характеристики побутових речей виступає фразеологізм як лялечки – щось дуже гарне, привабливе, чепурне [6, с. 456]: *черевики як лялечки, валізки як лялечки* [13].

На позначення стилю життя у п'єсі «Щаблі життя» повторюється фразеологічна одиниця з лексичними варіантами *поставити на панську ногу* – на найвищий рівень [6, с. 556] – з певною стилістичною метою (для протиставлення стилю панського і селянського життя): «А ти ж на благородну ногу хотіла поставити? Га? А що поста-

вила?... От тепер маєш. Поставила на панську ногу. Атож» [15, с. 548]. При цьому у контексті фразеологізм набуває цілком протилежного, негативного значення: виступає як ознака руйнівного, деструктивного для родини начала.

Значна частина фразеологічних одиниць характеризує **явища дійсності у негативному плані** або підкреслює невизначеність реакцій мовця на певні реалії: *як сироті тряця* [13, с. 24] – зовсім не потрібні, зайві, шкідливі: «Ех, ви! Йй ваша правда потрібна, як сироті тряця» [13]; не свой брат – тяжкий (пор.: наш брат – подібний, близький думками, переконаннями [6, с. 47]): «Служба тоже не свой брат» [12, с. 569].

Про літературні твори, їх якість також є висловлювання у художній спадщині В. Винниченка: *не з веселих* [7, с. 41] – дуже сумне [6, с. 521]: «Оповідання не з веселих» [7, с. 41]; *собаки вили* [7, с. 41] – дуже нудні, безмістовні, погані [6, с. 611]: «Він писав такі безнадійно-бездарні речі, що собаки вили від його творів» [7, с. 41].

Багатоаспектний характер фразеологічного значення зумовлює широкі можливості творчого використання стійких зворотів у мові художніх творів різних жанрів. Фразеологічні одиниці прикметникового типу здатні не лише виразити певне поняття, а й позначити різноманітні семантичні відтінки: більшу міру вияву ознаки, ставлення мовця до об'єкта. Володимир Винниченко майстерно використовує загальномовні українські фразеологізми ад'єктивного типу для позначення фізичних якостей людини, розумових здібностей, рис характеру персонажів, не вдаючись до широких описів. Невелика кількість таких ФО виражає соціальні, майнові, суспільні ознаки людей; характеризує предмети побуту. Фразеологічні одиниці виконують у тексті різноманітні семантико-стилістичні функції (увиразнення тексту, аксіологічна функція, концентрація висловлювання, нагнітання мовної експресії, повтор, індивідуалізація мовлення).

Висновки. Як засвідчує фактичний матеріал, експресивність прозового мовлення Володимира Винниченка на фразеологічному рівні є результатом творення словесного, зорового й музичного образу. У нього немає жодного рядка, у якому б не відчувалося певної, при тім же й впізнаваної авторської відінструментованості. Експресивна звуко-виражальна, музична система переповнює його тексти, робить прозу вишуканою, витонченою, у ній відчувається пошук нового, ще ніким не сказаного.

У результаті проведеного дослідження можемо зробити такі висновки:

В. Винниченко майстерно використовує фразеологічні одиниці ад'єктивного типу для позначення фізичних якостей, рис характеру персонажів, характеристики предметів, абстрактних явищ. Мова художніх творів Володимира Винниченка набагато багатша фразеологічними одиницями, які не тільки називають психічну, фізичну ознаку людини чи рису

її поведінки, а й дають їм точну, виразну, емоційно та експресивно набагато багатшу характеристику, висловити ставлення до об'єкта. Фразеологічні одиниці виразно та емоційно позначають: фізичні якості, риси характеру, набуті властивості, загальне значення «поганий, недоречний», належність людини до певної соціальної групи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Усатенко Н. Особливості функціонування фразеологічних одиниць вигуків у мові художніх творів В.К. Винниченка. *Наукові записки. Вип. 48. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2003. С. 330–336.
2. Човнова, Н. Психологічний портрет за твором В. Винниченка «Солдатики». *Українська мова та література*. 2002. № 3. С. 24–26.
3. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови: монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
4. Винниченко В.К. Сонячна машина: Роман. Київ : Дніпро, 1989. 619 с.
5. Володимир Винниченко. Краса і сила. *Усе для школи. Українська література. 10 клас*. 2001. Вип. 6. 64 с.
6. Фразеологічний словник української мови / уклад.: В.М. Білоноженко та ін. Київ : Наук. думка, 1993. 984 с.
7. Винниченко В. Поклади золота: Роман. *Березіль*. 1991. №3. С. 12–43.
8. Винниченко В. Поклади золота: Роман. *Березіль*. 1991. № 4. С. 3–34. С. 15–28.
9. Винниченко В. Поклади золота: Роман. *Березіль*. 1991. №5. С. 15–28.
10. Винниченко В.К. Раб краси: Оповідання, повість, щоденникові записи. Київ : Веселка, 1993. 383 с.
11. Володимир Винниченко. Нова заповідь : роман ; / післямова. Галини Сиваченко. Київ : Знання, 2011. 349 с.
12. 12 . Винниченко Володимир. Краса і сила. Київ : Дніпро, 1989. 752 с.
13. Володимир Винниченко. Записки кирпатого Мефістофеля / упоряд. І.О. Кошова; передм. М.Г. Жулинського. Черкаси: Брама – Україна, 2005. 264 с.
14. Винниченко В.К. «Уміркований» та «щирий»: Повісті та оповідання: Для серед. та ст. шкіль. віку / Вступ. ст. та упоряд. М.Ф. Слабошпицького; Київ: Молодь, 1992. 416 с.
15. Винниченко В.К. Вибрані п'єси / упоряд.: М.Г. Жулинський, В.А. Бурбела; авт. вступ. ст. М.Г. Жулинський. Київ: Мистецтво, 1991. 605 с.